

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ БУДІВЕЛЬНИКІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF DEGREE-BASED EDUCATION FOR FUTURE CONSTRUCTION SPECIALISTS IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM

У статті здійснено комплексний аналіз організаційно-правових та педагогічних засад підготовки фахівців будівельного профілю в умовах впровадження ступеневої системи вищої освіти. Обґрунтовано актуальність модернізації професійної підготовки у зв'язку з інтенсивним технологічним оновленням будівельної галузі, впровадженням цифрових рішень, автоматизації виробничих процесів та зростанням вимог до професійної компетентності кадрів. Визначено, що ефективність кадрового забезпечення будівельного комплексу безпосередньо залежить від узгодженості освітніх рівнів, наступності змісту навчання та інтеграції теоретичної і практичної складових підготовки.

Проаналізовано нормативно-правове регулювання системи вищої освіти, охарактеризовано рівні підготовки відповідно до Національної рамки кваліфікацій та розкрито їх функціональне призначення у формуванні професійних компетентностей майбутніх будівельників. Досліджено структуру кадрового потенціалу галузі, класифікацію працівників за кваліфікаційними ознаками та їх роль у забезпеченні ефективності будівельного виробництва.

Особливу увагу приділено перевагам скорочених освітніх програм для осіб, які попередньо здобули робітничу кваліфікацію, а також впливу поєднання професійно-технічної та вищої освіти на підвищення конкурентоспроможності випускників на ринку праці. Доведено, що ступенева модель підготовки забезпечує гнучкість освітньої траєкторії, правову визначеність статусу здобувача та можливість безперервного професійного розвитку.

Зроблено висновок, що інтеграція практико-орієнтованої підготовки з фундаментальною теоретичною базою та розвитком інноваційного мислення є необхідною умовою формування висококваліфікованого, мобільного й конкурентоспроможного фахівця, здатного ефективно діяти в умовах технологічних трансформацій сучасного будівництва.

Ключові слова: ступенева освіта, професійна підготовка, будівельна галузь, вища освіта, кадровий потенціал, професійна компетентність.

The article provides a comprehensive analysis of the organizational, legal, and pedagogical foundations of training specialists in the construction field under the implementation of a degree-based system of higher education. The relevance of modernizing professional training is substantiated in view of the intensive technological renewal of the construction industry, the introduction of digital solutions, the automation of production processes, and the increasing requirements for professional competence. It is determined that the effectiveness of staffing within the construction sector directly depends on the coherence of educational levels, the continuity of curricula, and the integration of theoretical and practical components of training.

The regulatory and legal framework governing the higher education system is analyzed; the levels of training in accordance with the National Qualifications Framework are characterized, and their functional role in the formation of professional competencies of future construction specialists is revealed. The structure of the industry's human resource potential, the classification of employees by qualification criteria, and their role in ensuring the efficiency of construction production are examined.

Particular attention is paid to the advantages of shortened educational programs for individuals who have previously obtained a vocational qualification, as well as to the impact of combining vocational and higher education on enhancing graduates' competitiveness in the labor market. It is proved that the degree-based model of training ensures flexibility of the educational trajectory, legal certainty of the student's status, and opportunities for continuous professional development. It is concluded that the integration of practice-oriented training with a solid theoretical foundation and the development of innovative thinking is a necessary condition for forming a highly qualified, mobile, and competitive specialist capable of operating effectively in the context of technological transformations in modern construction.

Key words: degree-based education, professional training, construction industry, higher education, human resource potential, professional competence.

УДК 37.041

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/92.1.44>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Голишев О.О.,

orcid.org/0009-0001-9322-8850

аспірант кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми. Інтенсивна модернізація будівельної галузі, впровадження інноваційних матеріалів, високотехнологічного обладнання та цифрових рішень зумовлюють підвищені вимоги до системи професійної підготовки кадрів. За умов технологічного оновлення виробництва ключовим чинником економічного зростання стає рівень професійної компетентності фахівців будівельного профілю.

Сучасне будівельне середовище вимагає від закладів освіти підготовки спеціалістів, які

володіють не лише належною кваліфікацією, а й економічною грамотністю, організаційними навичками, здатністю до управління виробничими процесами та прийняття ефективних рішень. У зв'язку з цим актуалізується потреба в науковому обґрунтуванні концептуальних засад неперервної професійної освіти майбутніх будівельників.

Запровадження ступеневої моделі професійної підготовки створює передумови для більш збалансованого розподілу людських ресурсів у структурі

суспільного поділу праці, забезпечуючи оптимальне заповнення професійних ніш відповідно до потреб економіки. Випускники закладів освіти, які функціонують за такою моделлю, характеризуються підвищеним рівнем адаптивності до вимог ринку праці, оскільки освітні програми формуються з урахуванням показників зайнятості, попиту на певні спеціальності та прогнозів розвитку галузей.

Ступенева модель підготовки у системі вищої освіти забезпечує поетапність здобуття кваліфікацій, передбачаючи послідовний перехід здобувача з одного освітнього рівня на інший. Такий механізм допускає можливість тимчасового переривання навчання з подальшим його поновленням без втрати раніше набутих результатів, що гарантує гнучкість освітньої траєкторії та правову визначеність статусу здобувача.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Теоретико-методологічні проблеми неперервної професійної освіти обґрунтовують: А. Алексюк, А. Лігоцький, В. Манько, Н. Ничкало, С. Сисоєва, Г. Терещук; концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців – С. Гончаренко, Р. Гуревич, О. Коваленко, Е. Лузік, С. Мамрич, Л. Романишина, Л. Хомич та ін. Проблема підготовки майбутніх будівельників розглянута в роботах О. Білик, О. Булейко, Г. Гладишева, Н. Міклашевич, А. Цимбровського та ін. Проте, незважаючи на вказані праці, проблему професійної підготовки майбутніх будівельників у вищих навчальних закладах досліджено недостатньо. Зокрема недостатньо досліджені механізми взаємодії ланок ступеневої освіти фахівців будівельного профілю.

Метою статті є здійснення комплексного аналізу актуальних проблемних аспектів та визначення перспектив подальшого впровадження й розвитку ступеневої системи підготовки фахівців будівельного профілю у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Кадровий потенціал будівельної галузі охоплює сукупність працівників, задіяних у сфері будівництва, зокрема в підприємствах будівельної індустрії, проектно-пошукових та науково-дослідних установах, а також у структурних підрозділах замовників, що забезпечують організацію та супровід будівельних процесів. До цієї категорії належать фахівці різних рівнів кваліфікації, які беруть участь у підготовці, плануванні, проектуванні, технічному нагляді та реалізації будівельних проєктів.

Кадри будівельно-монтажного комплексу становлять працівники будівельних, ремонтно-будівельних і монтажних організацій незалежно від форми власності, які безпосередньо виконують будівельно-монтажні роботи або забезпечують їх належне функціонування. До їх складу входять також працівники допоміжних виробництв, обслуговуючих підрозділів та господарських служб, діяльність яких спрямована на матеріально-технічне,

технологічне й організаційне забезпечення будівельного процесу.

З урахуванням змісту та обсягу виконуваних функціональних обов'язків у системі будівельного виробництва персонал традиційно поділяється на такі основні категорії: робітники, службовці, спеціалісти та керівники. Кожна з цих груп має визначений правовий статус і обсяг професійної відповідальності в межах організаційної структури підприємства.

Найбільш чисельною та визначальною категорією є робітники, які безпосередньо здійснюють будівельно-монтажні операції, беруть участь у виконанні ремонтних робіт, технічному обслуговуванні обладнання, транспортуванні та складуванні будівельних матеріалів і конструкцій. Саме ця група забезпечує практичну реалізацію виробничого процесу та формує основу кадрового потенціалу галузі.

Вагомим значенням набуває класифікація працівників за професією, спеціальністю та рівнем кваліфікації, що має істотне значення для організації оплати праці, розподілу функцій і планування професійного розвитку. За кваліфікаційним критерієм працівники будівельної сфери умовно поділяються на чотири групи: некваліфіковані, які не мають спеціальної підготовки; малокваліфіковані, що пройшли короткострокове навчання; кваліфіковані, підготовка яких триває, як правило, кілька років; та висококваліфіковані фахівці, які володіють значним практичним досвідом і тривалим періодом професійного навчання. Така диференціація забезпечує належну структурування кадрового складу та сприяє підвищенню ефективності будівельного виробництва.

Правове регулювання сфери вищої освіти здійснюється відповідно до Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII, який встановлює багаторівневу структуру підготовки фахівців та визначає освітньо-кваліфікаційні рівні. Система вищої освіти передбачає поступове здобуття кваліфікацій за принципом ступеневості та наступності навчання.

Відповідно до Статті 5 зазначеного вище закону, в Україні функціонують такі рівні вищої освіти: початковий рівень (короткий цикл), перший (бакалаврський) рівень, другий (магістерський) рівень, третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень [6]. Кожен із зазначених рівнів характеризується визначеним обсягом освітнього навантаження, складністю професійних завдань та рівнем сформованості компетентностей здобувача освіти.

Початковий рівень вищої освіти (короткий цикл) відповідає п'ятому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій та передбачає формування у здобувача освіти загальнокультурних, професійно-орієнтованих знань і спеціальних умінь. Особлива увага приділяється набуттю практичного

досвіду застосування отриманих знань для виконання типових професійних завдань, притаманних первинним посадам у відповідній сфері діяльності. Така підготовка забезпечує інтеграцію теоретичного навчання з практичною професійною реалізацією.

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти відповідає шостому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій та передбачає формування у здобувача освіти системи фундаментальних теоретичних знань, а також практичних умінь і навичок, необхідних для якісного виконання професійних функцій за обраною спеціальністю. На цьому етапі підготовки особлива увага приділяється розвитку здатності застосовувати отримані знання у стандартних професійних ситуаціях, аналізувати виробничі завдання та приймати обґрунтовані рішення в межах визначеної компетентності.

Другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає сьомому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає поглиблене опанування теоретичних та прикладних знань за відповідною спеціальністю або спеціалізацією. Освітній процес спрямований на засвоєння методологічних основ наукової та професійної діяльності, розвиток аналітичного мислення та формування здатності до розв'язання складних інноваційних завдань. Здобувачі освіти набувають компетентностей, необхідних для ефективного виконання професійних функцій в умовах модернізації виробничих і наукових процесів.

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти, що відповідає восьмому кваліфікаційному рівню Національних рамки кваліфікацій спрямований на формування високого рівня науково-професійної компетентності здобувача. На цьому етапі підготовки забезпечується опанування системи поглиблених теоретичних знань, методологічних засад наукової діяльності, дослідницьких умінь і навичок, необхідних для розв'язання складних комплексних проблем у професійній та інноваційній сферах.

Особлива увага приділяється здатності генерувати нові наукові ідеї, здійснювати аналіз складних процесів та розробляти ефективні підходи до їх вирішення. Освітньо-наукова підготовка передбачає оволодіння методологією педагогічної та дослідницької діяльності, а також проведення самостійного наукового дослідження, результати якого характеризуються науковою новизною, теоретичною обґрунтованістю та практичною значущістю для відповідної галузі знань [2].

Науковий рівень вищої освіти, що корелює з дев'ятим кваліфікаційним рівнем Національної рамки кваліфікацій передбачає формування у здобувача освіти здатності до здійснення фундаментальних наукових досліджень високого рівня складності. На цьому етапі підготовки особлива

увага приділяється розвитку компетентностей щодо створення та вдосконалення методологічних засад наукової діяльності, розроблення сучасних методів дослідження та впровадження інноваційних технологічних рішень. Здобувач наукового ступеня повинен бути здатним продукувати нові системоутворюючі наукові знання, здійснювати глибокий аналіз складних явищ і процесів, а також пропонувати ефективні підходи до вирішення значущих наукових або прикладних проблем [3]. Результати наукової діяльності мають мати вагоме теоретичне та практичне значення, сприяти розвитку відповідної галузі науки і можуть мати загальнонаціональне або міжнародне значення.

Здобувачі освіти, які навчаються за скороченими освітніми програмами, зазвичай демонструють вищий рівень адаптації до умов навчального процесу у закладах вищої освіти, оскільки вже мають досвід участі в різних формах організації навчання, зокрема лекційних заняттях, лабораторних і практичних роботах, а також проходження проміжної та підсумкової атестації. Такий досвід сприяє швидшому включенню в академічне середовище.

Водночас випускники закладів загальної середньої освіти характеризуються відносно вищим рівнем фундаментальної теоретичної підготовки з базових дисциплін, що створює передумови для глибшого розуміння загальнонаукових основ майбутньої професії. Значну роль відіграє також професійна мотивація здобувачів освіти, які попередньо здобули робітничу кваліфікацію або навчалися у закладах професійної освіти, оскільки вони мають сформовані уявлення про специфіку професійної діяльності та перспективи кар'єрного розвитку [4].

На початкових етапах навчання студенти з повною загальною середньою освітою можуть демонструвати певні переваги за показниками успішності у загальноосвітніх дисциплінах. Проте в процесі опанування спеціальних курсів та будівельних дисциплін різниця в рівні підготовки між різними категоріями здобувачів поступово зменшується, що свідчить про ефективність ступеневої системи професійної підготовки [5].

Для здобувачів освіти старших курсів дедалі більш характерним є прагнення поєднувати освітню діяльність із професійною зайнятістю. У цьому контексті особливі можливості мають особи, які попередньо здобули робітничу кваліфікацію, оскільки вони володіють практичними професійними навичками та мають досвід трудової діяльності у відповідній галузі.

Студенти, які навчаються за скороченими освітніми програмами, частіше залучаються до офіційної або альтернативної зайнятості за спеціальністю, що сприяє закріпленню теоретичних знань шляхом їх практичного застосування

у виробничому середовищі. Поєднання навчання з професійною діяльністю забезпечує формування інтегрованих компетентностей, розвиток професійної самостійності та підвищення рівня готовності до виконання посадових обов'язків після завершення навчання.

В сучасних умовах розвитку ринку праці наявність вищої освіти виступає важливою передумовою професійної реалізації та працевлаштування за обраною спеціальністю. Разом із тим поєднання професійно-технічної та вищої освіти створює додаткові можливості для кар'єрного розвитку, підвищує рівень професійної мобільності та конкурентоспроможності фахівця на ринку праці. Практика свідчить, що фахівці, які мають робітничу кваліфікацію та продовжують здобуття вищої освіти, демонструють вищу ефективність професійної адаптації та швидше інтегруються у виробниче середовище. Така модель підготовки сприяє гармонійному поєднанню теоретичних знань і практичного досвіду, що позитивно впливає на рівень професійної успішності та соціально-економічної стабільності особи [1].

В умовах економічних трансформацій перспективним є здобуття робітничої професії у закладах базової професійної освіти, зокрема у професійних училищах, ліцеях і коледжах, з подальшим продовженням навчання у закладах вищої освіти або паралельним опануванням освітніх програм. Останніми роками поряд із традиційними будівельними спеціальностями зростає попит на нові професії, що формуються під впливом технологічного розвитку будівельної галузі, такі як монтажник гіпсокартонних систем, монтажник санітарно-технічного обладнання, а також слюсар з виробництва вентиляційних систем.

У сучасному соціально-економічному середовищі відбувається трансформація системи взаємодії між людиною та сферою виробництва, що зумовлено розвитком автоматизації, цифровізації та впровадженням високих технологій. Якщо у середині ХХ століття частка зайнятих у промисловому секторі в індустріально розвинених країнах перевищувала половину від загальної чисельності працюючого населення, то з подальшим технологічним прогресом вона поступово зменшувалася [7]. Сучасні тенденції свідчать про скорочення частки традиційної промислової зайнятості та зростання ролі інтелектуальної, сервісної та високотехнологічної праці.

Висновки дослідження. Сталий розвиток національної економіки є неможливим без належного кадрового забезпечення, що передбачає

підготовку висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно функціонувати в умовах технологічних трансформацій різних секторів господарства. Ефективна система технічної освіти будівельного спрямування має інтегрувати переваги ступеневої моделі підготовки. На рівні закладів професійної освіти доцільно забезпечувати формування прикладних професійних умінь і практичного досвіду, тоді як заклади вищої освіти покликані розвивати фундаментальні знання, аналітичне та креативне мислення, здатність до інноваційної діяльності.

На нашу думку, ефективна система підготовки фахівців будівельної галузі у межах вищої технічної освіти має ґрунтуватися на принципах наступності та інтеграції різних освітніх рівнів. Її зміст повинен органічно поєднувати практико-орієнтовану складову, що формується в закладах професійної освіти, із фундаментальною теоретичною підготовкою та розвитком інженерного й інноваційного мислення, які забезпечуються закладами вищої освіти. Саме синтез прикладних умінь, виробничого досвіду та науково обґрунтованих знань створює передумови для формування конкурентоспроможного фахівця, здатного до професійної мобільності, прийняття обґрунтованих технічних рішень і ефективної діяльності в умовах сучасного будівельного виробництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Авшенюк Н. Європейський центр розвитку професійної освіти. *Професійно-технічна освіта*. 2005. № 1. С. 38–39.
2. Алфімов Д. В. Інноваційна освітня система вищої школи: шляхи відродження. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи* : зб. наук. пр. Київ : Логос, 2000. С. 158–160.
3. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. Київ. Вінниця. ТОВ фірма «Планер» 2010. 308 с.
4. Дубасенюк О. А. Концептуальні моделі педагогічної освіти: наукові пошуки та здобутки. *Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку*: Монографія / За заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. Вид. 2-е, доп. Житомир : Видво ЖДУ ім. І. Франка, 2008. С. 8–29.
5. Козак Н. С. Формування ключових компетентностей студентів вишу. *Сучасні досягнення в науці та освіті* : зб. пр. XV Міжнар. наук. конф., м. Нетанія (Ізраїль). Хмельницький : ХНУ, 2020. С. 26–30.
6. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 23.02.2026).
7. Хриков Є.М. Педагогічні умови в структурі наукового знання. *Шлях освіти*, 2011. № 2(60). С. 11–15

Дата першого надходження статті до видання: 13.02.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.03.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.04.2026